

**بە ناوی خودای بەخشندەو میهرەبان
بە ناوی گەلەو**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پشت بە حوکمی برگەی (١) لە ماددەی (٥٦) ی یاسای ژمارە (١) ی سالی ١٩٩٢ ی
هه‌موار کراو، لەسەر داوای ژمارە ی یاسایی نەندامانی پەرلەمان، پەرلەمانی کوردستان - عێراق
لە دانیشتی ناسایی ژمارە (٤) ی رۆژی ٦/٤/٢٠١١ برباری دەرچواندنی ئەم یاسایە ی ١٥:

یاسای ژمارە (١) ی سالی ٢٠١١

یاسای رێکخراوە ناحکومیەکان لە هەرێمی کوردستان - عێراقدا

بەشی یەكەم

پێناسەکان

ماددەی یەكەم:

مەبەست لەم گوزارشت و زاراوانە ی دادین، ماناکانی بەرامبەرێانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:
یەكەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان - عێراق.

دووەم: رێکخراو: رێکخراوی ناحکومی، کە کۆمەڵێک کەسی ناسایی، یان مەعنەوی، کە
بە گۆڕە ی حوکمەکانی ئەم یاسایە خواوەن کەسایەتیەکی مەعنەوییه و، هەول بۆ
بەجێگەیاندنی نامانج دەدات، کە دابەش کردنی قازانجی تێدا نییه.

سێهەم: فەرمانگە: فەرمانگە ی رێکخراوەکانی ناحکومی، لە ئەنجامی وەزیرانی هەرێمدا دەبێت.

چوارەم: رێکخراوەکانی کوردستان: ئەو رێکخراوانەن کە بە گۆڕە ی حوکمەکانی ئەم یاسایە لە
هەرێمدا تۆمار کراون.

پێنجەم: رێکخراوەکانی عێراق: رێکخراوەکانی تۆمار کراو بە گۆڕە ی یاسای عێراقی، کار و
چالاکی لە هەرێمدا دەکات، بە گۆڕە ی حوکمەکانی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

شەشەم: رێکخراوەکانی بیانی: رێکخراوەکانی تۆمار کراو بە گۆڕە ی یاسای دەولەتیکی دی، کار و
چالاکی خۆیان بە گۆڕە ی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم دەکەن.

هەوتەم: تۆری رێکخراوەکان: رێکخراویکی ناحکومییه بە گۆڕە ی حوکمەکانی ئەم یاسایە تۆمار
کراوە، لە چەندین رێکخراو پێک دێت و خواوەن کەسایەتیەکی مەعنەوییه.

بەشى دووهم

بەنەماي گشتى

ماددەى دووهم:

دامەزراندنى رېڭخراو مافىكى دەستورىيە نابى ھىچ ئاستەنگىك لە دەرهوۋى مەرھى ياساى لەبەردەم دامەزراندنىدا ھەبىت.

ماددەى سېيەم:

رېڭخراو ھەبىتە كان مافىيان ھەبىتە لە ناوخۆ يان دەرهوۋى ھەرىم و عىراقدا لقىيان ھەبىت.

ماددەى چوارەم:

پەكەم: دوو رېڭخراوى تۆمار كراو يان زياتر مافى دامەزراندنى تۆرپىكىيان ھەبىتە لە نيوان خۆياندا.

دووهم:

۱- ئەو تۆرى رېڭخراوانەى ھەول دەدات كەسايەتتە كى مەعنەوى بەدەست بەپىنى، دەبى داوايەكى تۆمار كراو بە گۆرەى ھۆكەمە كانى ئەم ياسايە پېشكەش بەكات و، كەسايەتتە مەعنەوى بە دەست دەھبىتتە و، سەربەخۆ لەو كەسايەتتە مەعنەويانەى ئەو رېڭخراوانەى پىكى دەھبىن.

۲- ئەو تۆرەى تۆمار نەكرا بىت ياساى دەبىت بەلام كەسايەتتە مەعنەوى بەدەست ناھبىتتە.

۳- دوو تۆر يان زياتر لە تۆرى رېڭخراو ھەبىتە كان بۆيان ھەبىتە بچنە پال يەك و، دەكرى تۆرى رېڭخراو ھەبىتە كان لە رېڭخراوى كوردستانى يان عىراقى يان بىيانى پىك بىت و، ھەر كەسىكى ئاساى، يان مەعنەوى بۆى ھەبىتە بىتتە ئەندام لە تۆرى رېڭخراو ھەبىتە كاندا.

۴- داوا و مامەتەى تۆمار كراو لە رەسم دەبەخشرىت.

ماددەى پىنچەم:

ھەر كەسىك بۆى ھەبىتە بىتتە نوپنەرى رېڭخراو يان تۆر لەبەردەم دادگاكان و لايەنانى فەرمى و نافرەمى بە گۆرەى پەيرەوى ناوخۆى رېڭخراو ھەبىتە كاندا.

بەشى سېيەم:

ئەندامىتەى لە رېڭخراودا

ماددەى شەشەم:

مەرھەكەى ئەندامىتەى و تەمەن و مافى دەنگدان و خۆ پالاوتن و مەرھەكەنى دىكەش لە پەيرەوى ناوخۆدا ديارى دەكرىن.

ماددهی ههوتهم:

یه کهم: نابیی ئەندامان و کارمەندان بەشداری بکەن لە دەرکردن و دروست کردنی ئەو بریارانەی دەبنە مایەی ناکۆکی لەنێوان بەرژەوهەندی کەسی یان وەزیفیی ئەوان یان بەرژەوهەندی ریکخراوە کە.

دووهم: لەکاتی سەرپێچی کردنی ئەندام و کارمەندان لە ریکخراوە کە لەسەر ئەوەی لە برگی یەکەمی سەرەوه هاتوو بەبێی یاسا کارپیکراوەکان و پەیرهوی ناوخوا سزا دەدرێت.

بەشی چوارەم

ئامانج و مافەکان

ماددهی ههشتهم:

ریکخراو هەول دەدات کار بکات بۆ بەجی گەیانندی ئامانجەکانی، بەو جۆرەی لە گەڵ بنەماکانی دیوکراسی و پەیماننامە و ریککەوتنامەکانی نێو دەوڵەتی تایبەت بە مافی مرۆفە دەگونجین و، دەبێت روون و ناشکراش بن.

ماددهی نۆیهم:

ریکخراو بەبێی یاسا کار پیکراوەکان و لەبواری پسپۆرایەتیدا:

یه کهم: رۆلی دامودەزگاکی دەوڵەت هەڵدەسەنگێن.

دووهم: گەیشتن بە زانیاریەکان.

سێهەم: بەستنی گەردبوونەوه و کۆبوونەوه و خۆپیشاندان و مانگرتن و بەستنی کۆنگرە و وۆرک شوپ و، هەر چالاکییەکی دیکە مەدەنی.

چوارەم: بلاوکردنەوهی راپۆرت و زانیاری و چاپکردنی بلاوکراره و بیروپا وەرگرتن.

بەشی پینجەم

تۆمارکردنی ریکخراوەکان

ماددهی دهیهم:

مەرجهکانی تۆمارکردن

یه کهم: بۆ تۆمارکردنی ریکخراوەکانی کوردستان، دەبێت ئەندامانی دامەزرێنەر داوایەکی پیشکەش بکەن بە فەرمانگەیی تایبەت بە تۆمارکردنی ریکخراوەکان و بەرێوەبردنی کاروبارەکانیان، بەمەرجێک ژمارەیان لەسێ کەس کەمتر نەبێت، داوایەکی لەلایەن هەموویانەوه وازوو کرابێت و پەیرهوی ناوخوازی ریکخراوە کەش هاوپیچی بێت، کە ئەم زانیاریانە دادین لە خوا بگرت: خۆ بگرت:

۱- ناوی ریکخراوه که و مه به سته کانی و نامانجه کانی.

۲- ناو، نازناو، ره گهز، ره گهزنامه، ته مدن، پیشه، ناستی خویندن و، شوینی نیشته جیرونی نه نامانی دامه زینهر.

۳- په بیکه ری ریکخراوه که و چۆنیه تی کار کردنی.

دووه م: ریکخراوه کانی عیراق: ریکخراوه کانی عیراق که له لای ده سله لاتی فیدرالدی تو مار کراون، به شیوه به کی تو تو ماتیک کی له هه ریمدا به تو مار کراو داده نرین و له سه ریانه نه م زانیارانه دادین به کوردی و عمره بی پیشکesh به فه رمانگه بکه ن:

۱- ناوی ریکخراوه که و ناوی نه و که سه ی که نوینه رایه تی ریکخراوه که ده کات له هه ریمدا.

۲- ناو نیشان و ژماره ی ته له فه زنی نووسینگه ی سه ره کی ریکخراوه که له عیراقدا.

۳- پلانی کاری نه و چالاکیانه ی ریکخراوه که ده به وی له هه ریمدا جیه جی بکات.

۴- دانیه کی نه ری کراو (تصدیق) له به لگه نامه کانی فیدرالی تو مار کردنی ریکخراوه که.

سه یه م: ریکخراوه کانی بیانی، له پناو به ده ست هیانی برونامه ی تو مار کردندا ده بی ریکخراوه کانی بیانی نه م زانیارانه ی دادین به زمانی کوردی پیشکesh به فه رمانگه بکه ن:

۱- ناوی ریکخراوه که.

۲- ناو نیشان و ژماره ته له فه زنی نووسینگه ی سه ره کی ریکخراوه که له عیراق و ولاتی دایکدا.

۳- روونکردنه وه ی نه و نامانج و چالاکیانه ی ریکخراوه که هه ون ده دات له هه ریمدا جیه جیان بکات.

۴- دانیه کی نه ری کراو له په ره وه ی ناوه خو ی ریکخراوه که.

۵- پشتگیریه ک که تو مار کردنی ریکخراوه که وه ک ریکخراویکی نا حکومیه له ولاتی دایکدا.

مادده ی یانزده یه م:

ریکاری تو مار کردن

یه که م: ده بی فه رمانگه له ماوه ی (۳۰) رۆژدا له رۆژی وه رگرتنی داواکه وه وه لاهی داوای تو مار کردنه که بداته وه، کاتیک ریکخراوه که داوا پیشکesh ده کات، ده بی فه رمانگه په سوله یه کی به میژووی وه رگرتن بی بدات، نه و په سوله یه ش به لگه یه بو واده ی پیشکesh کردنی داواکه بو مه به سته ژماردنی نه و ماوه یه که (۳۰) رۆژه.

دووه م: له حاله تی نه بوونی نه و مه رجانه ی یاسا که به گویره ی نه و یاسایه له داوای تو مار کردندا هاتوون، ده بی فه رمانگه له ماوه ی (۱۵) رۆژ له رۆژی پیدانی په سوله ی وه رگرتن داواکه

بگه پیتتهوه بو ریکخراوه که بهمه بهستی تهواو کردنی کهم و کورپسه کانی لهو حالته شدا
ماوهی وهلامه که له رۆژی سهه پسوولهی داوا تازه کهوه نهژمار ده کری.

سیهم: له حالتهی وهلام نه دانه وهی داواکه و به سهه رچوونی نهو ماوه بهی له برگی (۱) ی نهو
ماده پیدا هاتوه، ریکخراوه که به تو مار کراو داده نریت و ده بی فرمانگه له کاتی داوا کردن
دا به لگه نامه ی تو مار بداته ریکخراوه که.

چوارهم: له حالته تیکدا فرمانگه داوا ی تو مار کردنه که ی ره تکرده وه له سهه ریتهی نووسراوینکی
فهومی به هۆکاری ره تکرده وهی داوا ی تو مار کردنه که بو ریکخراوه که له گهل نهو
هۆکارانه بنیریت که نه شی فرمانگه که بو ره تکرده وهی داوا ی تو مار کردنه که پشتی پی
بهستی، نهوش تهنها نه بوونی نهو مهر جانه به که ماده ی هه شتهم، ده بهم و، برگی (۱) ی
ماده ی چوارده بهم نه م یاسایه له ریکخراوه که دا ده گرتته وه.

پینجه م: ریکخراو مافی تانه لیدانی بریاری رهت کردنه وه یان هه به له بهرده م دادگای کارگیری له
هه ری می کوردستاندا له ماوه ی (۳۰) رۆژ له رۆژی وهه گرتنی بریاری ره تکرده وه که دا،
ده بی ت دادگاش له ماوه ی (۱۵) رۆژدا بریاری ره تکرده وه که به کلای بکاته وه.

شه شهم: پاش ده برینی ره زامه ندی له سهه داوا ی تو مار کردنه که یان به سهه رچوونی واده ی یاسایی
به بی وهلامه نه وه ده بی فرمانگه تو مار نامه که له رۆژنامه به کی رۆژانه له هه ری مدا
بلا و بکاته وه.

ماده ی دوا زده م

تۆماری ریکخراو

ریکخراو له سهه ریتهی نهو تو مارانه ی دادتی هه بی ت و ده بی له لایهن دادنو و سیشه وه نه ری کرابن:

یه که م: تۆماری نه ندانان: ناو، ناو نیشان، ته من، ره گه ز، پله ی خویندن و رۆژی بوونه نه ندان تو مار
کرایت.

دو وه م: تۆماری بریاره کان: بریتی ده بی ت له بریاره کانی هه ری که له دهسته ی کارگیری ریکخراوه که
و دهسته ی گشتی و، ناوی نهو که سه ی که به بی پیروه که ی نوینه رایته ی ریکخراو ده کات
و تو ماره که ش له لایهن دهسته ی کارگیری ریکخراوه که وه نیمزا ده کری.

سیهم: تۆماری ژمیریاری: داها ت و خه رجیبه کانی ریکخراوی تیادا تو مار ده کری ت.

چوارهم: تۆماری به ره ت (تۆماری هه بو وه کان): هه موو سامانی گواسته و نه گواسته ی
ریکخراوه که ی تیادا تو مار ده کری ت.

**بهشی شه شهه
داهاتی ریکخراو**

ماددهی سیژدهم:

داهاته کانی ریکخراو پینک دیت له:
یه کهم: نهو کومه کانهی که نه ندامانی ریکخراو پیشکشی ده کهن.
دووهم: نهو کومه ک و بهخشش و دیاری و منخانهی که له لایهن کهسان و کهرتی تاییهت و لایه نانی
ناو خو و بیانی دیکه وه پیشکشی کراون.
سییم: هدر دهسکه و تیکی دی که ریکخراوه له رینگه ی وه به رهتانی سامانه که ی و قانونجی
چالاکیه کانی به دهستی دیتیت.

چوارهم: پشکی ریکخراو له پاره ی بودجه ی تهرخان کراوی ههریم و ههر بهخشش و یارمه تیه کی
دیکه که له لایهن حکومتوه بو پشتگیری پروژه کانی ریکخراوه کان پیشکشی ده کری.

ماددهی چواردهم:

یه کهم: پیوسته ریکخراوه کان و توره کان حسابی بانکیان هه بیت.
دووهم: ریکخراوه کان له رپی بودجه یه کی سالانه وه به گویره ی سیستمی ژمیریاری پهیره و کراو له
ههریمدا دارایی خویان به رپیره ده بن.
سییم: ریکخراوه کان و توره کان راپورتیکی سالانه ی دارایی پیشکشی به فرمانگه ده کهن و
له لایهن دیوانی چاودیری دارایی له ههریمدا وردینی ده کرین.
چوارهم: داهات و مولک و دارایی ریکخراو له باج و رهسی گومرگ ده به خشرین.
پنجهم: نهو ریکخراوانه ی حکومت پشتیوانی داراییان ده کات له سه ریانه راپورتیکی ورد
ده باره ی چونه تی جیه جیکردنی پروژه کانی پیشکشی به فرمانگه بکات.

بهشی ههوتهم

راگرتن و هه لوه شانوه و تیکه ل کردن

ماددهی پازدهم:

فرمانگه بوی هه به لپیرسینه وه له گهن ریکخراو بکات نه گهر سه ریچی له حوکمه کانی نه م
یاسایه ی کرد، بهم جوړه:
یه کهم: فرمانگه بوی هه به ریکخراوی سه ریچی کاری حوکمه کانی نه م یاسایه ناگادار بکاته وه بو
لادانی سه ریچی له ماوه ی (۱۵) روزه دا.
دووهم: له حاله تیکدا ریکخراوه که سه ریچی کانی له ماوه ی دیاری کراو له برگه ی (۱) دا لانه دا،
فرمانگه بوی هه به کاروچالاکیه ریکخراوه که بو ماوه ی (۳۰) روزه رابگری.

سېئيم: برباره كاني فرمانگه بهر حوكمي تانه گرتن (التظلم) له بهر دهم دادگای كار گيريدا له ماوه ی (۱۰) رۆژ له رۆژی پنگه ياندنی برباری راگرتنه كهوه ده كهوی، دهی دادگاش له ماوه ی (۷) رۆژدا له رۆژی وەر گرتنه وه برباری په كلا كهروه له بهاره ی سكالاكه (التظلم) بدات.

ماددهی شانزدهم:

ده كری ريكخراو يان توری ناحكومی به نار هزوومندانه يان به زور ههلو هشیندريته وه: په كه م: له حالتی به نار هزوومندانه ههلو هشانندنه وه، ههلو هشانندنه وه ی ريكخراو به گویره ی په پیره ی ناوخوی ده بیټ، ريكخراویش له سه ریته ی به لای كه مه وه بهر له (۳۰) رۆژ له پیاده كړدنې برباری ههلو هشانندنه وه كه، فرمانگه ناگادار بکاته وه.

دووم: له حالتی به زور ههلو هشانندنه وه، ههلو هشانندنه وه ی ريكخراو كه به برباریك له دادگای بهرای شویی ريكخراو كه وه ده بیټ و تنیا له حالتانه ی دادیت ده بیټ:

۱- ده ستورور يان ياسا كانی په پیره و كراو له هه ریمدا پیشیل بکات.

۲- له سه ر بنه مای سكالابه کی دادوهری كه له لایه ن فرمانگه وه پیشكش كرابیټ، نه گهر ريكخراو يان تور سه ریچه كه ی به گویره ی كه له مادده ی (۱۵) ی هم ياسایه دا هاتوه لانه دا و هه لی نه گرت.

سېئيم: ريكخراو يان تور مافی تانه دانی له برباری دادگا هیه له ماوه ی (۳۰) رۆژدا له رۆژی راگه ياندنی برباره كهوه له بهر دهمی دادگای ته مییزدا.

ماددهی هدهم:

په كه م: له حالتیك كه برباری دادوهری به ههلو هشانندنه وه ده رچوو، له سه ر دادگایه پاكثاو كاریك داجه زریقی.

دووم: له سه ر ريكخراو يان توره توماریك به هه موو ژمیریاریسه كان و بنه چه كان (اصول) و داهاته كان به پاكثاو كار بدات، بنه چه كان په كه م بۆ دانه وه ی قمرزی موسته حقی ريكخراو يان تور به كار دیت و، بنه چه كانی (اصول) ديكش بۆ مولکیه تی ريكخراو يان تور پکی ديكه ده گوازیته وه كه هه مان نامانجی هه بیټ يان نامانجه كانی له نامانجه كانی ريكخراو يان توره هه لو هشاوه كه وه نریك بیټ.

ماددهی ههژدهم:

یه کهم: دوو ریکخراو یان زیاتر بۆیان ههیه تیکهه به یهک بن و یهک ریکخراو پیک بهینن به پهیره و یکی ناوه خۆ ئه ویش به گوێره ی پهیره ی ناوه خۆی ههر یهک له وان.
دووهم: ریکاری تیکهه کردن و دامه زاندنی ریکخراوه نوێیه که ده کهوێته بهر حوکمه کانی ئەم یاسایه.

سێیهم: ههموو سامانی گواسته و نه گواسته ده چینه نهستری ریکخراوه نوێیه که.

پهشی ههشتم

حوکمه گشتیه کان

ماددهی نۆزدهم:

پێویسته حکومهتی ههریم پاره ی پێویست له بودجه ی سالانه بۆ یارمهتیدان و هاوکاریکردنی ریکخراوه کان، له سه ر بنه مای توانا و پرۆژه و چالاکیه کانیان ته رخان بکات.

ماددهی بیستهم:

داموده زگا کانی ههریم ده توانن سوود له توانا و چالاکی ریکخراوه کان وه ر بگرن له رینگای نه نجامدانی پرۆژه ی هاو به شه وه.

ماددهی بیست و یه کهم:

ریکخراو بۆ نییه به دوا ی سوودی ماددیدا بگه ریت ته نها له چوار چینه ی به دیه ی تانی نامانجه کانیدا نه ییت.

ماددهی بیست و دووهم:

هه موو نه و بریارانه ی له ریکخراو یان له تۆره وه ده رده چن قابیلی تانه لیدانن له به رده م دادگای به راییه له ماوه ی (۱۵) رۆژدا له رۆژی ده رچوونیانه وه به پێی داوا ی ههر که سیک به رژه وه ندییه کی له وه دا هه بی.

ماددهی بیست و سێیه م:

ریکخراوه کانی ده ست به کار له ههر یمدا له سه ریانه رهوشی خۆیان له گه ن حوکمه کانی ئەم یاسایه دا له ماوه ی یه ک سا ن له رۆژی بلا و بوونه وه ی بگو ئینن.

ماددهی بیست و چوارهم:

حوکمه کانی ئەم یاسایه سه ندیکا پشه یی و کۆمه له کان و یه کتیه کان و حیز به کان نا گریته وه.

ماددهی بیست و پینچه م:

یاسای ریکخراوه کوردستانیه نا حکومه یه کانی ژماره (۱۵) ی سالی ۲۰۰۱ و بریاری ژماره (۲۹۷) ی سالی ۱۹۹۹ هه لده وه شیندریته وه.

ماددهى بىست و شه شهه:

كار به هيج دهقىكى ياسايى يان بريارىك ناكريت كه له گهه حوكمه كانى نهه ياسايه دا ناكوك بيت.

ماددهى بىست و جهوتهم:

نهرك و پسهورايتى پىكهاته كانى فهريمانگه به پهپوهويك دبارى ده كريت.

ماددهى بىست و شه شهه:

نهجو مهنى وهزيان و لايه نانى پهپوهنهدار له سهريانه حوكمه كانى نهه ياسايه جيپه جي بكن.

ماددهى بىست و نويهه:

نهه ياسايه له روژى بلاو كرده وهى له روژنامه هى فهرمى (وه قايعى كوردستان) سه وه جيپه جي ده كريت.

هوى دهرچوونى

له بهر نه وهى ريكنخراوه كانى ناحكومى له ههريمى كوردستاندا كار له گه شه پيدانى كومهل و ژيانى ديوكراسى و مهده نيبى ههريم ده كهن و، له ناكامى نهه گه شه كرده گه وه يه ريكنخراوه كان تيدا ده زين له پان رولى بهرجه سته يان له زوره ي جو مگه كانى ژيانى كومهل، ههروه ها به مه به ستى ريكنخستى چوارچيوه ي ياسايى نهه ريكنخراوانه و، له پىناوى به ديپتاني نهه مه به سته و هيتانه ناراي ياسايه كى هاوچهرخى پيشكه وتوو كه له گهه كه لتوورى ديوكراسى و مهده نيدا بگونجيت، نهه ياسايه دهرچووندا.

تيسينى: نهه ياسايه به بريارى ژماره ۱۰ى سالى ۲۰۱۱ له لايه ن به ريز سه رو كى ههريمى

كوردستانه وه دهرچووندا